

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Адаптивна селекція сільськогосподарських рослин»

Шифр та назва спеціальності	201 - Агрономія	Відповідальні відділи/лабораторії інституту:	Відділ селекції зернових культур, лабораторії: селекції кукурудзи скоростиглих гібридів; селекції кукурудзи середньостиглих і середньопізніх гібридів; фізіології рослин та методів селекції
Назва освітньо-наукової програми	«Агрономія»		
ВИКЛАДАЧІ	Черчель Владислав Юрійович, доктор с.-г. наук, http://www.institut-zerna.com/selection/maize-early.htm		
	Дзюбецький Борис Володимирович, доктор с.-г. наук, професор, http://www.institut-zerna.com/selection/index.htm		

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ДИСЦИПЛІНУ

Анотація	Дисципліна спрямована на ознайомлення з основними методичними підходами стосовно вирішення загальних проблем у адаптивній системі селекції, яка в даний час стала пріоритетною у всьому світі, виступаючи в якості одного з найважливіших чинників переходу до адаптивного рослинництва. Суттю навчальної дисципліни є адаптивна система селекції при розробці методів ендегенного і екзогенного управління адаптивними реакціями рослин з метою підвищення продукційних, природоохоронних і функцій ресурсозбереження агроєкосистем і агроландшафтів та відтворенням ресурсом біосфери в довготривалій перспективі.
Мета та цілі	Надати майбутнім докторам філософії за спеціальністю 201 «Агрономія» теоретичні знання та практичні вміння і науковий аналіз процесів і явищ при виведення сортів культурних рослин, що володіють високим адаптивним потенціалом, розкрити їхнє значення у сучасній селекції, насінництві, рослинництві.
Формат	Лекції, практичні заняття, самостійна робота. Підсумковий контроль – залік.
Результати навчання	Аспірант повинен знати: генофонд рослин, донорів нових біологічних господарсько-цінних, фізіолого-біохімічних, анатомо-морфологічних і цитогенетичних ознак і їх зв'язки з утилітарними властивостями; прийоми селекції та як розробляти нові і вдосконалювати наявні методи селекційного процесу: гібридизація, мутагенез, поліплоїдія, генетична інженерія, клонування, трансплантація, методи оцінювання комбінаційної здатності; способи збереження сортової ідентичності та методи сортового контролю посівів; вимоги Міжнародної конвенції щодо правової основи охорони прав на сорти рослин; законодавчі та нормативно-правові документи щодо регулювання державної науково-технічної експертизи сортів рослин; правила проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин. Аспірант повинен вміти: використовувати генофонд рослин, виділяти донори нових біологічних господарсько-цінних ознак, фізіолого-біохімічних, анатомо-морфологічних і цитогенетичних ознак і їх зв'язки з утилітарними властивостями; користуватися методами створення вихідного матеріалу для селекції; створювати нові моделі високопродуктивних сортів і гібридів з комплексною стійкістю проти хвороб і шкідників, підвищеною адаптивністю селекційного матеріалу та використовувати природні і антропогенні фактори формування продуктивності; розробляти нові і вдосконалювати наявні методи селекційного процесу і методи оцінювання комбінаційної здатності; створювати та вдосконалювати селекційний матеріал з новими утилітарними властивостями, удосконалювати принципи і методи випробування та державної реєстрації нових сортів і гібридів; вдосконалювати та розробляти нові методи селекційного процесу шляхом застосування інформаційних та комп'ютерних технологій; вдосконалювати способи збереження сортової ідентичності та методи сортового контролю посівів.
Обсяг	Загальний обсяг дисципліни 150 годин: лекції – 20 год., практичні заняття – 20 год., самостійна робота – 110 год.
Пререквізити	Курси дисциплін з органічної хімії, біохімії, генетики, ботаніки, біології клітини, рослинництва, насінництва та селекції рослин для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
Ознаки	Вибіркова навчальна дисципліна з блоку «Біотехнологія, селекція і насінництво», що формує фахові компетентності у аспіранта
Курс / семестр	1 / 1-2

СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ

Лекція № 1	Напрями екологічної селекції сільськогосподарських рослин	Практичне заняття № 1	Прийоми і методи, що забезпечують отримання сортів і гібридів з максимальною і стійкою продуктивністю в умовах передбачуваного регіону	С а м о с т і й н а р о б о т а	Напрями екологічної селекції сільськогосподарських рослин
Лекція № 2	Селекція на стійкість рослин до абіотичних стресів	Практичне заняття № 2	Сорти, що поєднують високу потенційну продуктивність зі стійкістю до стресів		Селекція на стійкість рослин до абіотичних стресів
Лекція № 3	Підвищення пристосувального потенціалу і стратегія боротьби з шкідниками і хворобами в системі адаптивної селекції	Практичне заняття № 3	Сорти зернових культур з комплексним імунітетом проти збудників іржі, борошнистої роси, а також курній і твердої сажки одночасно		Підвищення пристосувального потенціалу і стратегія боротьби з шкідниками і хворобами в системі адаптивної селекції
Лекція № 4	Значення державних програм НААН в рішенні задач адаптивної селекції	Практичне заняття № 4	Сучасні адаптивні сорти і специфіка їх адаптивних реакцій в системі сортовипробування		Значення державних програм НААН в рішенні задач адаптивної селекції
Лекція № 5	Сорт як головний чинник інтенсифікації сільськогосподарського виробництва	Практичне заняття № 5	Сучасні адаптивні сорти і специфіка їх адаптивних реакцій у виробничих умовах		Сорт як головний чинник інтенсифікації сільськогосподарського виробництва
Лекція № 6	Екологічна пластичність сорту. Методи оцінки адаптивної здатності сортів	Практичне заняття № 6	Методичні підходи і параметри оцінки екологічної пластичності і стабільності генотипів		Екологічна пластичність сорту. Методи оцінки адаптивної здатності сортів
Лекція № 7	Еколого-генетичні основи адаптивної селекції	Практичне заняття № 7	Методи міжвидової гібридизації на основі індукції генетичної рекомбінації та запобігання елімінації рекомбінантних гамет і зигот		Еколого-генетичні основи адаптивної селекції
Лекція № 8	Реалізація адаптивного потенціалу рослин у нових умовах існування	Практичне заняття № 8	Механізм формування еколого-адаптивних форм рослин культурних видів та можливість швидкої й ефективної його оцінки		Реалізація адаптивного потенціалу рослин у нових умовах існування
Лекція № 9	Біотехнологічні аспекти адаптивної селекції	Практичне заняття № 9	Створення трансгенних рослин		Біотехнологічні аспекти адаптивної селекції
Лекція № 10	Механізми (молекулярно-генетичні, фізіолого-біохімічні, морфологічні, онтогенетичні), що визначають адаптивність рослин культурних видів до умов навколишнього середовища	Практичне заняття № 10	Молекулярно-генетичні, фізіолого-біохімічні, морфологічні, онтогенетичні механізми адаптації рослин до умов навколишнього середовища.		Механізми (молекулярно-генетичні, фізіолого-біохімічні, морфологічні, онтогенетичні), що визначають адаптивність рослин культурних видів до умов навколишнього середовища

ПРИКЛАД ТЕСТОВОГО ЗАВДАННЯ ДО ЗАЛІКУ

<p>1. Прийоми, що підсилюють ріст рослин, одночасно сприяють:</p> <p>а) зменшенню їх стійкості до екологічних стресів; б) збільшенню їх стійкості до екологічних стресів</p> <p>в) зменшенню кількості хромосом в геномі рослини; г) збільшенню кількості хромосом в геномі</p> <p>2. Зазвичай більш врожайні сорти дуже чутливі до:</p> <p>а) кількості активних та ефективних температур; б) короткочасного зниження температур у ранішні години; в) короткочасного зниження температур в вечірні години; г) абіотичних стресів.</p> <p>3. Який відсоток врожаю визначається генетичними особливостями вирощуваних сортів?</p> <p>а) 1%; б) 100%; в) 50%; г) 25%.</p>	<p>4. Компенсувати недостатній рівень адаптивності сортів в несприятливих умовах зовнішнього середовища дозволяє використання:</p> <p>а) протруєння насіння перед посівом; б) скарифікації насіння;</p> <p>в) фізіологічно активних речовин; г) боронування посівів.</p> <p>5. У селекції для перенесення генів специфічної стійкості зазвичай використовують методи:</p> <p>а) цитоплазматичної чоловічої стерильності; б) цитоплазматичної жіночої стерильності;</p> <p>в) холодного пророщування зерна; г) схрещування і беккросів.</p> <p>6. Диференціація селекційного матеріалу за типами може проводитися методом:</p> <p>а) кластерного аналізу; б) дисперсійного одно факторного аналізу без повторень;</p> <p>в) двох факторного дисперсійного аналізу; г) аналізу Фур'є.</p>
---	---

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Фізіолого-біохімічні аспекти адаптації сільськогосподарських рослин до комплексної дії абіотичних факторів середовища: монографія / [О. М. Вінниченко, В. С. Більчук, І. О. Філонік та ін.]; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара, НДІ біології. Д.: Нова ідеологія, 2011. 224 с.

2. Синекологічні аспекти формування високопродуктивних агрофітоценозів зернових зернобобових культур: монографія / За ред. Т. З. Москалець. Херсон: Гринь Д.С., 2014. 389 с.

3. Селекція польових культур: збірник наукових праць. Харків: ІР ім. В. Я. Юр'єва УААН, 2008. 384 с.

4. Рибалка О. І. Якість пшениці та її поліпшення / О. І. Рибалка. К.: Логос, 2011. 496 с.

5. Полевой В. В. Практикум по росту и устойчивости растений / В. В. Полевой, Т. В. Чиркова, Л. А. Лутова. С.-Петербург, 2001. 212 с.

6. Патица В. П. Біотехнологія ризосфери овочевих рослин: монографія / В. П. Патица, Т. М. Мельничук, М. К. Шерстобоев; За ред. В. П. Патики. Вінниця: «ПП»ТД Едельвейс і К», 2015. 266 с.

7. Лихочвор В. В. Озима пшениця / В. В. Лихочвор, Р. Р. Проць. Львів: НВФ «Українські технології», 2002. 88 с.

8. Колупаєв Ю. Є. Стресові реакції рослин. Молекулярно-клітинний рівень / Ю. Є. Колупаєв. Харків: Держ. Ун-т ім. В. В. Докучаєва, 2001. 172 с.

9. Колесніченко О. В. Біолого-екологічні системи стійкості та адаптації рослин *Castanea sativa* Mill.: монографія / О. В. Колесніченко, І. П. Григорюк, С. М. Грисюк. К.: Комппринт, 2012. 334 с.

10. Клеточные механизмы адаптации растений к неблагоприятным изменениям экологических факторов в естественных условиях: монография / [Е. Л. Кордюм и др.]; под ред. Е. Л. Кордюм, Нац. акад. наук Украины, Ин-т ботаники им. Н. Г. Холодного. Киев: Наукова думка, 2003. 277 с.

11. Жученко А. А. Адаптивное растениеводство эколого-генетические основы. Теория и практика / А. А. Жученко. М.: Агрорус, Т. № 3. 2009. 960 с.

12. Григорюк І. П. Ріст пшениці і кукурудзи в умовах посухи та його регуляція / І. П. Григорюк, О. І. Жук. К.: Наук. світ, 2002. 118 с.

13. Бородюк Н. Р. Адаптация. Новое в приспособлении к окружающей среде / Н. Р. Бородюк. М.: Глобус, 1998. 88 с.

ДОПОМІЖНА

1. Конспект лекцій з дисципліни «Адаптивна селекція сільськогосподарських рослин» для підготовки докторів філософії спеціальності 201 – Агронімія / Б. В. Дзюбецький, В. Ю. Черчель. Дніпро: ДУ ІЗК НААН, 2019. 100 с.

2. Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Адаптивна селекція сільськогосподарських рослин» для аспірантів освітньо-наукового рівня «Доктор філософії» спеціальності 201 – Агронімія / Укл.: В. Ю. Черчель, О.Л. Гайдаш. Дніпро: ДУ ІЗК НААН, 2019. 17 с.

3. Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Адаптивна селекція сільськогосподарських рослин» для аспірантів освітньо-наукового рівня «Доктор філософії» спеціальності 201 – Агронімія / Укл.: Б. В. Дзюбецький, В. Ю. Черчель. Дніпро: ДУ ІЗК НААН, 2019. 17 с.

4. Генетика з основами селекції / С.І. Стрельчук, С.В. Демидов, Г.Д. Бердишев, Д.М. Голда. К.: Фітосоціоцентр, 2000. 292с.

5. Гудзь Ю. В. Теория и практика адаптивной селекции кукурузы / Ю. В. Гудзь, Ю. А. Лавриненко. Херсон : БОРИСФЕН-полиграфсервис, 1997. 168 с.

6. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» від 30.06.2016.

7. Закон України «Про карантин рослин» від 15.07. 2015.

8. Закон України «Про насіння і садивний матеріал» від 30.06.2016.

Інформаційні ресурси

1. Наукова бібліотека ДНУ ім. Олеся Гончара, 49025, м. Дніпр, проспект Гагаріна, 72

2. Обласна наукова бібліотека, 49025, м. Дніпро, вул. Ю.Савченко,10

3. Бібліотека ДДМА, 49025, м. Дніпро, вул. В.Вернадського,23

4. <http://v2.sherpa.ac.uk/opensoar/>

5. <https://oai.org.ua/index.php/browse>

6. <https://www.doabooks.org>

7. <https://www.doaj.org>

8. <https://www.base-search.net>

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Розподіл балів для оцінювання успішності аспіранта	Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
	90-100	A	відмінно
	82-89	B	добре
	74-81	C	
	64-73	D	
	60-63	E	задовільно
	35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
	0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

НОРМИ АКАДЕМІЧНОЇ ЕТИКИ

Аспірант повинен дотримуватися «Кодексу академічної доброчесності ДУ ІЗК НААН», виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися з викладачем, а при нерозв'язності конфлікту доводиться до відділу аспірантури

Силабус за змістом повністю відповідає робочій програмі навчальної дисципліни